

مرکز مدیریت حوزه علمیه قم

رساله‌ی علمی سطح ۳

موضوع رساله: شیوه‌های تعلیم و تربیت در قرآن

استاد راهنما: محمدباقر شریعتی سبزواری

استاد مشاور: احمد صادقی اردستانی

نگارنده: علیرضا ربیع نیا

سال تدوین: ۱۳۸۹

چکیده

پژوهش حاضر به تحلیل و بررسی شیوه‌ها و روش‌های تعلیم و تربیت از دیدگاه قرآن کریم می‌پردازد. پژوهشگر می‌کوشد تا با بهره‌گیری از آیات قرآن، رهنمود لازم را در امر تعلیم و تربیت جدا از شیوه‌های رایج در دنیا، سبک‌ها و روش‌های خاص و منحصر به فرد قرآن در امر آموزش و پرورش ارائه دهد. این نوشتار در یک مقدمه و چند بخش نگارش یافته است.

۱. در بخش اول در دو فصل به مفاهیم تعلیم و تربیت و ویژگی‌های تعلیم و تربیت قرآن که همانا تربیت و رشد همه جانبه انسان و شکوفایی استعدادهای نهفته در درون وی و پرورش انسان‌های صالح و دارای مکارم اخلاق می‌باشد پرداخته است.
۲. در بخش دوم، نخست اصول و ارکان تعلیم و تربیت از دیدگاه قرآن که از دو اصل مربی شایسته و انسان تربیت‌شونده تشکیل یافته مورد کاوش قرار گرفت.
۳. در بخش سوم، در پاسخ به سؤال اصلی، روش‌ها و شیوه‌های تعلیم و تربیت با رویکرد به آموزه‌های زلال قرآن مانند جهان بینی، استفاده از انگیزه‌های دینی، جهت‌دهی درست به انگیزه‌ها و تمایلات، بهره‌گیری از طرح‌الگو و أسوه، بهره‌وری از تنوع بیان و داستان‌سرایی و عنایت به تشویق و تهدید و نتایج اعمال انسان‌ها در بیش از ۳۰ روش، مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

کلید واژه‌ها

تعلیم - تربیت - تزکیه - رشد - هدایت - اصول - شیوه‌ها و روش‌ها.

فهرست مطالب

۱	پیش گفتار.....
۵	هدف تحقیق.....
۸	بیان مسئله.....
۹	اهمیت تعلیم و تربیت.....
۱۰	سؤال‌های اصلی و فرعی.....
۱۱	پیشینه تحقیق.....

بخش اول

۱۳	فصل نخست: مفاهیم تعلیم و تربیت.....
۱۴	تعریف تعلیم.....
۱۵	تعریف تربیت.....
۱۷	واژه های هم خانواده.....
۲۱	فصل دوم: ویژگی های تعلیم و تربیت قرآنی.....
۲۲	۱. خدا محوری.....
۲۲	۲. خداوند معلم و مربی انسان ها.....
۲۵	۳. همگانی بودن تعلیم و تربیت.....
۲۵	۴. اعتدال.....
۲۶	۵. کرامت انسان.....
۲۷	۶. آزادی.....
۳۱	نتیجه گیری.....

بخش دوم

۳۲	اصول تعلیم و تربیت
۳۳	۱. مربی
۳۵	۲. مربی
۳۵	۲-۱. انسان موضوع تعلیم و تربیت
۳۵	۲-۲. ابعاد وجود انسان
۳۶	۲-۳. توجه به ظرفیت های انسان
۳۷	۲-۴. تغییرپذیری انسان
۴۰	نتیجه گیری

بخش سوم

۴۱	شیوه های تعلیم و تربیت
۴۳	شیوه های تعلیم و تربیت در قرآن
۴۴	۱. برنامه ریزی تدریجی
۴۷	۲. مواجهه حسی
۴۹	۳. پرورش خرد و اندیشه و تشویق به تفکر
۵۱	۴. مستند سازی
۵۳	۵. تصحیح اندیشه و جهان بینی
۵۳	۵-۱. تصحیح بینش در مورد انسان
۵۴	۵-۲. تصحیح بینش در مورد دنیا
۵۵	۵-۳. تصحیح بینش در مورد مرگ

- ۵-۴. نوع نگرش به تحولات اجتماعی..... ۵۶
۶. ایجاد ذهنیت و پرسش ۵۷
۷. رعایت ادب در گفت و گو ۵۸
۸. مداومت و محافظت بر عمل در پرتو تقویت اراده و عزم..... ۶۳
۹. تکلیف براساس عدل ۶۴
- ۹-۱. روش انذار براساس عدل ۶۵
- ۹-۲. روش مجازات به شکل عادلانه ۶۵
۱۰. یادآوری یا تذکر ۶۶
۱۱. پیشگیری از انحراف ۶۷
۱۲. تلقین به نفس ۷۱
- ۱۲-۱. شیوه قولی و عملی ۷۱
- ۱۲-۲. محاسبه نفس ۷۲
۱۳. آسوه سازی ۷۳
۱۴. تعلیم و تربیت با داستان سرایی ۷۵
۱۵. مقاومت در برابر آزمون ها ۷۸
۱۶. ایجاد امید و مبارزه با یأس ۸۲
۱۷. نحوه ارتباط با دیگران ۸۴
- ۱۷-۱. شرح صدر ۸۴
- ۱۷-۲. رفتار نیک با دیگران ۸۴
- ۱۷-۳. گزینش درست دوست ۸۵

۸۷ ۱۷-۴. زبان خوش و گفتار مهرآمیز
۹۰ ۱۷-۵. تعاون و همکاری
۹۱ ۱۷-۶. حفظ کرامت و شخصیت دیگران
۹۲ ۱۸. امر به معروف و نهی از منکر
۹۳ ۱۹. نقش تربیتی دعا و نیایش
۹۵ ۲۰. سود بردن از میل ها و انگیزه ها
۹۷ ۲۰-۱. بهره گیری از فطرت کمال جویی
۹۷ ۲۰-۲. گرایش به بقا و حیات نفس
۹۹ ۲۰-۳. بهره گیری از عواطف
۱۰۰ ۲۰-۴. ایجاد انگیزه از راه تشویق و تهدید
۱۰۱ ۲۰-۵. تشویق مقدم بر تهدید
۱۰۳ ۲۰-۶. نوید پاداش
۱۰۳ ۲۰-۷. بیدار کردن وجدان اخلاقی
۱۰۴ ۲۱. سپاس گذاری در برابر نعمت ها و نیکی ها
۱۰۴ ۲۲. مواجهه با نتایج اعمال
۱۰۶ ۲۳. پاداش ها و کیفرها
۱۰۶ ۲۴. تغافل و چشم پوشی
۱۰۷ ۲۵. توبه
۱۰۹ ۲۶. تقوا
۱۱۰ ۲۷. موعظه

۲۸. تکریم علم و عالم ۱۱۳
۲۹. یادآوری نعمت ها ۱۱۳
۳۰. مسامحه یا آسان گیری در تکالیف ۱۱۶
۳۱. آراستگی و نظم ۱۱۷
- ۳۱-۱. فصاحت و بلاغت ۱۱۷
- ۳۱-۲. تنوع در بیان ۱۱۸
- ۳۱-۳. استفاده از روش استعاره و تمثیل ۱۱۸
۳۲. استمرار رهنمودها ۱۱۹
۳۳. مشورت ۱۱۹
۳۴. مقایسه میان نیکان و بدان ۱۲۰
۳۵. تبیین فلسفه اخلاق و تربیت و احکام اسلامی ۱۲۳
۳۶. عبادت ۱۲۵
۳۷. عبرت آموزی از تاریخ ۱۲۹
۳۸. معاد ۱۳۱
- نتیجه گیری ۱۳۵
- منابع ۱۳۷